

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א
רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו.-פרשת כי תבא-תש"פ

כיצד זוכים בדין בראש השנה

איתא מסכת מגילה דף לא ב, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה.

ונבאר מעט מה הם שרש הקללות ומה עלינו וכיצד נבטלם בימים הקדושים הנוראים הקרבים אלינו.

וכתב בספר דברי ישראל (מודז"ץ) ע"פ מקץ וכי תצא, כי תצא למלחמה על אויבך. וזה לשונו, ולכאורה הוי ליה למימר עם אויבך כמובן. יש לומר, דהנה איתא בשל"ה הקדוש פרשה זו כי בין שמים לארץ הוא מלא מקטריגים שלא מניחים לעלות התפלה ורז"ל תקנו פסוקי דזמרה לחתך אותם שתוכל התפלה לעלות¹, והם שני כתות הנקראות שתי נשים זונות והם מחלת ולילית למחלת יש תע"ח כתות כמנין מחלת ולילית יש ת"פ כתות כמנין לילית והם ממלאים

¹ וכ"כ גם בס' שערי אורה גיטקליא, וכתב בספר צפנת פענח על מס' טהרות ממהר"ם אלשאקר וז"ל, וכתבו קצת חכמי ישראל כי מחלת בת ישמעאל יוצאת מזמרת ומרקדת לפניו בארבע מאות שרים בכל כלי זמר, ואמרו כי לילית יוצאת ועמה ארבע מאות ושמונים שרים כחשבונה ואמרו כי לילית מיללת בחצי הלילה למדבר גדול ונורא ועימה ארבע מאות ושמונים שרים גדולים מיללים עמה משמעות הלשון יללה ולשון לילה, והארץ מזדעזעת ובאותה שעה עמודי שמים ירופפו ועוד ועל ענין זה מתחדשת הקנאה בין שרי מחנותיהן, והנה התשוקה שלו פעמים לילית ופעמים מחלת בת ישמעאל וכל מחשבתם לקטרג על כחות שרי קדש וענין סמא"ל הוא ידוע לחכמי ישראל שהוא השר הגדול ושבעים. ועוד אודיעך מאמר חז"ל בסוד עזאזל ב"ה שהם רומזים לסמא"ל ומחנותיו וכו'. יעוי"ש.

חלל העולם מחלת היא הכל מחולות ושמחה וממנה נמשכין אותן הלצים וכו' ולילית היא להיפוך לשון יללה וממנה נמשכין בעלי מרה שחורה ויגון ואנחה רחמנא ליצלן. מחלת הולכין עמה תע"ח כתות וכולן מחוללות ומשוררות בחלילים, ולילית הולכין עמה ת"פ כתות והיא הולכת ומיללת וכולן עונות אתריה אלו מיללים כשמה לילית ואלו מחוללים במחולות כשמה מחלת.

והשני כתות קליפות הללו הם תמיד לוחמות זאת עם זאת כי הם שני הפכים מחלת היא הכל מחולות ושמחה ולילית היא להיפוך הולכת ומיללת כנ"ל. על כן הם לוחמים ביחד ויש בזה תועלת לתפלת ישראל כי מכח שהם טרודים ביחד אינם משגיחים כל כך על קטרוג ישראל, ואז אפשר לתפלה לעלות. אבל בזמן החורבן נאמר (איכה א ה) אויביה שלו אז אותן האויבים שלו עשו שלום ביניהם לקטרג על ישראל על כן סתם התפלה כמו שנאמר (איכה ג ח) שתם תפלתי וכו' עכ"ל הצריך לענינינו.

היוצא לנו מזה אשר קול שמחה הוא להכעיס לכת לילית שהולכת ומיללת וקול יללה הוא להכעיס לכת מחלת שכולה מחולות ושמחה. כמובן.

והנה מצות תקיעת שופר בראש השנה היא בתקיעה שברים תרועה היינו בנגינות של שמחה ובנגינות של יללה כמו שאמרו רז"ל במס' ר"ה לד א שברים תרועה גנוחי גנת ילולי יליל ע"ש. והתקיעה היא בהיפוך נגינה של שמחה כתרגום אונקלוס על תתקעו ולא תריעו (במדבר י ז) תתקעון ולא תיבבון וכנודע מספרים הק' (דרשת הרמב"ן לר"ה) שתקיעה מורה על שמחה² עי"ש.

נמצא בשמעם הכתות הללו את קול השופר בתקיעה שברים תרועה שהם קול נגינת שמחה ויללה דקדושה כנ"ל שנגינה זו היא להכעיס לכת זו ונגינה זו היא להכעיס לכת זו כאמור על ידי זה נתעורר ריב בהם ונעשית ערבוביא ביניהם כמובן זהו הפירוש (ר"ה טז א) למה תוקעין ומריעין פי' למה תוקעין בקול נגינה של שמחה ומריעין בקול יללה כדי לערבב את השטן הנו כדי לחרחר ריב בהם ולעשות ערבוביא ביניהם שלא להניח לתווך שלום ביניהם שלא יהיה אויביה שלו ח"ו. והיינו על ידי הקולות הקדושים התקיעה והשברים והתרועה היוצאים מן השופר שקול זה הוא להכעיס לכת זו וקול זה הוא להכעיס לכת זו כנ"ל על ידי זה נתעורר ונתחרחר ריב בהם ונעשה ערבוביא ומלחמה עצומה ביניהם ומכח

² ואיתא במעשה רב שהגד"א היה שמח באופן מיוחד מאד בזמן תקיעת שופר.

שהם טרודים ביחד אינם משגיחים כל כך על קטרוג ישראל ובין כך תפלתן של ישראל עולה כנ"ל. ועלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר ודו"ק.

וזהו כי תצא למלחמה על אויבך, הפירוש למלחמה על אויבך הנו לעשות מלחמה ביניהם שיהיו הן בעצמם נלחמים זה עם זה שלא יהיה אויביה שלו ח"ו כנ"ל והכל היא בכח התורה זהו שמרומז עוד למלחמה היינו במלחמתה של תורה בכח הזה תצא כאמור וזהו שאמרו רז"ל אבות (פ"ו מ"ד) כך דרכה של תורה פת במלת תאכל. וראיתי בספר קהלת יעקב ערך לילית אות ד מפרש פ"ת גימטריא לילית ומלח הוא אותיות לחם הנו לחמה של תורה, והפירוש פת במלח תאכל הנו בלחמה של תורה תאכל ותכלה ת"פ כתות של לילית וכו' עי"ש. עדן חסר הכנעת קליפת מחלת אך קת פת במלת שם תמצא שניהם הנו תצרף מלת פת עם מלת מלח יחד כזה פתמל"ח שם אותיות, ת"פ ואותיות מחל"ת' היינו ת"פ כתות של לילית וקליפת מחל"ת שבכח התורה מכלה ומכניע שניהם. ודי למבין. ונפלא. עד כאן לשונו שם.

ואוסיף על זה עוד, דאמרו חז"ל במס' יומא עז ב דעיקר אכילת פת היא בלילה, והיינו כי אז היא שליטת לילית כידוע, ואוכלים פת ומברכים ברכת המזון ובכך מחלישים כוחה כמובא בסה"ק, על כן איתא במס' עירובין סד א כי לא אברי לילה אלא לגירסא, כי עסק התורה בלילה בא לבטל כוחה.

ואיתא בסוף מס' תענית שעתיד הקב"ה לעשות מחול צדיקים והוא יושב ביניהם וכל אחד מראה באצבעו ואומר הנה א' זה וכו'.

ונראה, שהיינו מחול לצדיקים שמייחדים את הקב"ה בלבד ומבטל את מחולות מחל"ת, ובחטא העגל עשו מחולות וחטאו וכתוב שם פסוק יט, וירא משה עגל ומחולות ויחר אף וכו' וישבר וכו'. היינו שראה מחולות ולכן שבר הלוחות, ויתכן לפי הנ"ל שבמתן תורה היה קול השופר הולך וחזק, וקיבלוה בשמחה וכנ"ל שהתקיעה היא שמחה וכנגד קליפת מחל"ת לבטלה, אך כן בעגל שמחו ועשו מחולות עם ע"ז וביטלו כביכול את המחולות של מתן תורה, אזי נשברו הלוחות, כי הלוחות הם דומם אבל הם מכתב אלוקים, וכך יש גילוי אלוקות בדומם, אבל כשמקבלי התורה מחוללים עם ע"ז הם נוטלים את כח האלוקות מהלוחות נפלו ונשברו מידי של משה. ולכן התורה היא יסוד הכפרה. עיקר השמחה במצוות ועשיית רצון ה' מבטל את כח הקליפה הזאת, ובספר חרדים איתא בשם האר"י

ז"ל שזכה למדרגותיו בזכות עשיית מצוות בשמחה, כי מחלת בת ישמעאל היתה שרש בקליפה המושכת שכח המחול והשמחה של הסט"א וכנגדה שמחה של קדושה מרומם ומדבק את האם לכח הקדושה בשלימות.

יעויי' ברבינו בחיי שם שביאר כי מחולות בעגל היינו שמשה ראה שעתיד הקב"ה למחול להם. אמנם גם חז"ל פירשו על מחלת בת ישמעאל³, שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו, והיינו אם הופכין את השמחה וההוללות לשמחה של מצוה זוכין שהמחל"ת תתבטל ותהפוך לקדושה. וזהו מחל"ת אותיות חמלת, שעל ידי תשובה נהפך ההוללות לשמחה של מצוה ומגינה ומעוררת חמלה על ישראל. וזהו על כל קרבן תקריב מל"ח אותיות לח"ם אותיות חמ"ל וגם מח"ל דהיינו השיר של יום הנאמר על הקרבן, וכך מביא שהקרבן ימחול העוונות, כי קירבת ה' תלויה בהפיכת החומריות והשמחה בה לשמחה בה' ועוזו.

וראיתי עוד בספה"ק, שזה מה שלקחה מרים את הת"ף בידה ותצאנה כל הנשים⁴ אחריה ב"מחולות", להכניע את הליל"ת והמחל"ת הנ"ל, וזהו מה שמסיימת הפרשה, כל ה"מחלה" אשר שמתי במצרים לא אשים עליך.

ואוסיף עוד בזה מה שהתחדש לי בענין תקיעת שופר, שגנוחי וילולי הם ביטוי לב' הדרגות בהם אנו עומדים לפני ה' בימים אלו, אם כבנים אם כעבדים, הבן מקבל מרות אביו ואפי' שאינו לרצונו שותק, וזהו גנוחי יבבה פנימית בגניחת הלב אך בשתיקה, אך העבד מיילל, ומשתעבד בעל כרחו לאדונו וזהו ילולי. ולפי זה מובן מדוע קודם גנוחי ואח"כ ילולי, וכך גם הסדר באמירת אבינו מלכינו כנגד בנים-אבינו כנגד עבדים-מלכינו ובב' בחינות אלו משתעבדים אנו כלפי אבינו שבשמים.

ובגמ' שם (לד.) איתא, אתקון רב אבהו בקסרין שיתקעו שברים ותרועה וכו' יעו"ש. ולכאו' מרומזת תקנתו בדבריו באופן נפלא וכו"ל, כי רב אבהו הוא מלשון אב וזהו כנגד בחינת בנים, קסרין הוא מלשון קיסר וזהו בבחינת עבדים, ועל ידי ב' הבחינות הללו תיקן לשלב גנוחי וילולי שעל ידי קבלתינו את ה' ית' בבחינת

³ מצאנו בגמ' סנהדרין צה א בת דינא בטל והיינו בת הכוונה נדחה הדין בטל הדין, מחלת בת ישמעאל היינו כי בטל הקליפה ואזי הוי ישמע-אל את התפילות.

⁴ והיינו כל הנשים, לאפוקי משתי נשים זונות בקדושה כאן בקדושה אל יעדר איש וכולם יצאו לרומם ולפאר לשמו ית'.

בן ובבחינת עבד מושלמת קבלת המלכות ובניינה שבכל ענין ואופן אנו משתעבדים אליו יתברך.

ולפי זה מובן מה דאיתא בירושלמי והובא בפוסקים, מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה, כי במס' קידושין מט: איתא כי י' קבין שינה ירדו לעולם ט' נטלו עבדים, וכדי שלא נהיה בחינת עבדים ויתגבר כח הבנים יש לשמור על השינה, וכידוע מצב הנסירה בדורמיטא, ויש להיות ער, שומר שלא ימעול בשמירת מצבו, להשאר בן השומר גנזי אביו, ולא כעבד, והנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, וגם ישראל ביום זה לא ינומו כשומרים בבית המקדש, ומשה היה בדרגת עבד ה' בחינת מה שקנה עבד קנה רבו, שזה גבוה מדרגת בן זה עבד שאין לו כלום ומבוטל בשמחה ולא עבד בעל כרחו.

וזה מה שנאמר בנחמיה על ראש השנה, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, כי הסט"א בא לקטרג ולעורר מדנים בינינו לבין אבינו שבשמים, אך השמחה וחדוות ה' היא מעוזכם וכוחכם, וידוע שדנו האחרונים אם יש מצות ושמחת בחגך בראש השנה, יעויי' בתשו' שאגת אריה ועוד והכריע המשנה ברורה שיש חובת שמחה, ולכאורה זוהי שמחה לא בעצם היום, שהוא יום אימת הדין אלא השמחה היא בהיותינו חלק מה' ומנחלתו, וזהו חדות ה' היא מעוזכם וככל שמתחברים ומשתייכים יותר לנחלת ה' כך מכניעים את הסטרא אחרא וכתות דיליה וכל שלטנותיה דיליה מרחיקים מעלינו.

ונראה לי כי על ידי השמחה בה' בראש השנה בתקיעת שופר, זוכים למחילת עוונות ביום הכיפורים ולמחולות של שמחת בית השואבה בימי הסוכות, וכך הופכים את מחלת בת ישמעאל לקדושה, ואילו ליל"ת עצבות ויללה וכת דילה נכנעת ומתבטלת.

הכנה לתפילות הימים הנוראים

כל הימים הנוראים ממלל פינו כל העת תפילות ובקשות ותחינות וסליחות לפני ה' ית', וכל השנה הורגלנו כי בזמן התפילות הפה ממהר ולא תמיד המח והפה קשורים כראוי זה בזה, אך בימים אלו חובתינו ביתר שאת ועוז לדאוג כי הפה יוציא את מילות התפילה כמונה מעות שסופר ומונה ולא מאבד טיפה. נלקט כעמיר גורנה מעט דברי שלהבת אש בגודל מעלת התפילה וההתאמצות הנדרשת בתפילה לפני ה'.

והנה כתב בספר החינוך מצוה תרו בענין פרשת ביכורים דפרשתינו, מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [בכורים פ"א מ"ה] שאין חיוב מצות מקרא בכורים על כל מביא בכורים במקדש, שיש מביאין ואינן קורין, ואלו הן, האשה והטומטום והאנדרוגינוס, לפי שכל אלו אינן יכולים לומר מן האדמה אשר נתת לי, כי הארץ לא נתחלקה אלא לזכרים ודאין. וכן האפוטרופין אינן קורין, שמביאין בכורים בשביל אחרים, וכן העבד והשליח אינן קורין שאינן יכולין לומר גם כן אשר נתת לי שהארץ אינה שלהם.

ומן הענין הזה יש לנו ללמוד בתפלותינו ותחנונינו לפני השם ברוך הוא לדקדק מאד ולהזהר בלשון שלא לומר דבר לפני השם כי אם בדקדוק גדול, וזכור זה בני ושמרהו. עד כאן לשונו.

וכתב בשולחן ערוך או"ח סימן ק, תפלות של מועדות ושל ר"ח, צריך להסדיר תפלתו קודם שיתפלל, כדי שתהא שגורה בפיו. הגה וי"א דוקא כשמתפללים על פה, אבל כשמתפללין מתוך הסידור, מותר, דהא רואה מה שמתפלל וכן נוהגין, (ב"י בשם הר"ר מנוח).

וכתב ע"ז הט"ז, אבל כשמתפללין כו'. בב"י הביא כן בשם הר"מ ואסיק בצ"ע. והב"י עצמו כתב דאפי' כשכתובה לפניו יסדר תחלה כו' מ"מ יפה פסק רמ"א שתפלה מתוך הסידור מהני דהא עדיפא מזה אשכחן מה דמהני תפלה לענין שמתפלל בר"ה וי"כ בקול רם כמ"ש בס"י שאח"ז והוא מדין התלמוד איסור גמור דמצי להטעות את חבירו ואפ"ה קי"ל שם דאין לחוש לזה כיון שיש סידור בידו ק"ו בזה מ"מ נראה דבתפלה שצריך להבין בפ"י הדברים בפרט בפיוטים

שחמור פירושם אם לא בנתינת דעה רבה עליהם ודאי צריך להסדיר תחלה ולא מהני לו ספר בזה וזה פשוט. עכ"ל. והובא במ"ב סק"ג.

הרי שיש לדעת שבאומרינו תפילות ימי הסליחות המלאים בפיוטים ותפילות מעיקר הדין יש לאומרם מתוך הסידור, ולדקדק ולהזהר עד מאד באמירת המילים בנעימה ובכובד ראש.

וכתב השל"ה מסכת תמיד פרק נר מצוה וענין תפילה בכוונה שהיא הנשמה, זהו סודות התפילה.

שהנגלה של התפילה שהיא חיי שעה, וכן ספור שבחיו של הקדוש ברוך הוא והנהגת פעולותיו יתברך, הם דברים נגליים. אבל פנימיות ענינם וסודם הנוגעים ברומו של עולם, זהו נשמת הדברים, סוד שרשי השמות, והשמות הם הספירות, שאדון יחיד בהם, והם בו סוד אחדותו יתברך. והקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילה זו, ועבודת התפילה זו היא צורך גבוה, אשר הארכנו למעלה בחיבור הזה (ח"א תולדות אדם - השער הגדול; עשרה מאמרות מאמר ד'), ויתבאר לקמן בפרק השני (פרק תורה אור). הרי הנגלה מהתפילה, נמשל לגוף, והכוונה מהתפילה להנשמה. עכ"ל.

וכתב בעל המשך חכמה בדברים פרק יא וז"ל, ואגב אבאר מליצת התפילה (ראש השנה) "והנשא על כל הארץ ביקרך". ד"יקר" הוא לשון ארמי [מגילה דף ט, א]. והפירוש, ד"ארץ" היא ארץ ישראל, כמו שאמרו "ושולח מים על ארץ וחוצות" [תענית דף י.]. ובארץ ישראל יהיה הקדושה לעתיד עד כי יפלא מעין המלאכים רוחניות כזו אשר (ישעיהו סד, ג) "עין לא ראתה אלקים זולתך (למחכה לו)". ואמרו (נדרים לב, א) שמלאכי השרת אין יכולים ליכנס למחיצתן. ועיין ילקוט בלק. וזה כוונת התפילה, להגיע לקדושה רוחנית כזו "ביקרך" - שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס במחיצתן. ולכן נאמר בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת יודעין אותו. עכ"ל.

וכ' הגרי"ז הלוי בחידושי הגרי"ז סימן ריז, איתא במס' ברכות (דף כ"ח ב) אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים, עמד שמואל הקטן ותקנה. ונראה דלכן תקנה שמואל הקטן, דהנה כתב בנפש החיים שער ב' פ' י"ג וז"ל כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפילה, אין אתנו עד מה וכו' אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה,

שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים, וכל מבין יבין דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תיקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התיקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושכל פעם שמתפללים יוגרם תיקונים חדשים בסידור העולמות והכוחות והמשכת מוחין חדשים אחרים, שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהי השום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל, דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא וכו', וכן כל יום לחברו שלפניו ואחריו וכו', והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו יתברך, אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תיקון נוסח מטבע התפלה והברכות, שם הוא יתברך שמו בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התיקונים, עכ"ל.

והנה נראה פשוט דברכת המינים אינה שונה משאר הברכות, והנה איתא בסנהדרין י"א. פעם היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה, אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן, ע"כ. ולפ"ז שמואל הקטן רק הוא אשר יכול היה לתקן ברכת המינים, שנוסח ברכת תפלה א"א לתקנה בלי רוח הקדש, והוא אשר ראוי היה לכך. עכ"ל הגרי"ז.

וז"ל המאור ושמש בפרשת נצבים, אמנם נראה לרמוז בזה, כי הנה הבא לְמַלְא יְדוֹ לַקְרֵב אֶל הָעֵבֹדָה - עבודת הקודש לעבוד ה', ראוי לו שילמוד ענינים הפנימים אשר רמוזים בהתורה, ושתבא נפשו בסודה וסוד המצות, כי זה הוא יסוד לאהבה ויראה האמיתים ולהכיר גדלות בוראו יתברך. אכן, בזמננו זה לא יתכן לאדם לכוין כוונת התפילה המסורים בידינו בסידור האר"י ז"ל, הן מתוך הכתב והן ללמדם ולכוונם בעל פה. וכן שמעתי מאדמו"ר הרב הקדוש האלקי רבן של כל בני הגולה רבינו אלימלך זצוק"ל לבל יחשוב אדם מחשבות וחשבונות כוונת השמות, רק יקשר נגלו ונסתרו שהוא נפשו ורוחו ונשמתו באין - סוף ב"ה, ועל ידי זה הוא מקשר כל התגלות העולמות ופנימיות העולמות בו יתברך. וכל כך תהיה מחשבתו דבוקה בנועם ה', עד שלא יהיה לו פנאי אפילו רגע לכוון הכוונות. ואדם אשר בתפלתו בבחינה זו - נעשים הכוונות והיחודים מאליהם על ידי תפלתו. עכ"ל.

